DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ
FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR MALÍŘSTVÍ 2
PAINTING STUDIO 2

JAK SE PRUDÍ PRINCEZNY

HOW TO ANNOY PRINCESSES

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
BACHELOR'S THESIS

AUTORKA PRÁCE **Nataly Schättingerová**
AUTHOR

VEDOUCÍ PRÁCE **MgA. Ondřej Homola**
SUPERVISOR

BRNO 2023

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	**s. 4 – 8**
OBRAZOVÁ ČÁST	**s. 9 – 17**

TEXTOVÁ ČÁST

Abstrakt

Bakalářská práce nazvaná Jak se prudí princezny zpracovává některé aspekty českého turismu, jak se projevuje na vytížených historických památkách. Osobní zkušenosti průvodce na hradu Kost mi umožňují vhled do problematiky, s nímž akcentuji společný zájem „muflonů“ (tj. návštěvníků objektu) o spektákl a senzace (báje, mýty, české pohádky, duchové), který často vítězí nad zájmem o samotnou historii. Atmosféru zkomercializovaných památek zachycuji groteskním způsobem, který je mi blízký. Cílem práce je nastavit zrcadlo veřejnosti a ideálně rozvířit debatu o úpadku zájmu návštěvníků o odborné aspekty průvodcovství nebo o stavu samotných památek. Série figurálních středoformátových olejomaleb, doplněná audiem zpracovávajícím nepravdivé fakty, historky a mýty, nepřímo navazuje na knihu Evžena Bočka Poslední aristokratka, jež zpracovává podobnou tématiku.

Hradní spektákl a pozadí tvorby

„Jáchyme Štampachu ze Štampachu... Ty jsi na tom světě jediný... Teda, krom naší mámy, někdy... A to víš, máma je máma. Taky jí všechno nemůžu říct... Jediný moudrý, hodný, snesitelný... vůbec ne protivný a hlavně normální! Protože jsi namalovaný, víš.“[1]

Ve své tvorbě pracuji s tématem českého turismu na turisticky vytížených historických objektech (konkrétně na hradech a zámcích). Téma mé tvorby se již od druhého ročníku studia nezměnilo, a poněvadž jej vnímám jako často veřejnosti neznámé, vždy jsem se snažila nalézt ideální rovinu či úhel, v které by bylo alespoň částečně srozumitelné.

Vycházím ze zkušeností, které jsem nabyla jako průvodkyně a pokladní na hradu Kost v Českém ráji. Práce, v níž jsem vždy obklopena lidmi, se mi stala velice blízkým tématem, svébytným zdrojem humoru a určité sociální kritiky. Původně jsem si kladla jako ambici nabídnout divákům malbami vhled do průvodcovské praxe a „hradního života“, který si lidé často mylně idealizují. Po čase jsem ovšem přišla na možná údernější způsob, kterým interpretovat onu problematiku, a to skrze české pohádky. Znalost českých pohádek je poměrně rozšířená, a na tomto sdíleném základě jsem se rozhodla postavit bakalářskou práci.

Motivačním bodem pro práci mi vždy bylo přiblížení fenoménu průvodcovství na historických objektech groteskním způsobem, který podle mě vhodně odráží atmosféru zkomercializovaných českých památek. Zájem návštěvníků o spektákl a senzace více než o samotnou historii můžeme nazvat „pouťovým mindsetem“. Ten zobrazuji v kontrastu se zaměstnanci objektu – průvodci, kteří jsou ideálními pozorovateli těchto jevů. Taktéž mě v kontextu hradů a zámků zajímalo množství kýče spojeného s vizuály a nabízeným

[1] *Kopretiny pro zámeckou paní* [film]. Režie Josef PINKAVA. Československo, 1981. Délka 82 min.

sortimentem suvenýrů, kterým jsou tyto „vážné“ a historicky důležité objekty obklopovány, aby se staly přístupnými pro všechny, aby produkovaly zisk atd. „Nudné“ a „monotónní“ prohlídky doprovázené výkladem příběhů, které se tu udály před šesti sty lety, stále častěji nahrazují nepravdivé báchorky, báje, strašení bílou paní či „popkulturní vsuvky“ připomínající, jaká česká pohádka se na tom či onom hradě natáčela.

Mufloni vs. Kulturní prostituti

Historické objekty těžko snáší nápor a objem turistů a jejich poptávku po zábavě. Správy hradu, které na přání návštěvnictva slyší, očekávají nový přístup i od průvodců. Ti se pak stávají spíše performery, v horším případě komedianty. Zájem návštěvníků z mé zkušenosti nekulminuje během prohlídky, ale u pokladny se suvenýry a vizitkami určenými do turistických deníků. Ty nakonec slouží pouze jako hmatatelný důkaz návštěvy objektů, jejichž jména, natož historii, si pamatuje málokdo. Výlety na hrady a zámky se kolikrát stávají pouze chvilkovým eskapismem před osobními problémy bublajícími v domácím prostředí, které ovšem nakonec tzv. „buchnou“ před mýma očima v momentu, kdy markuji další turistickou známku a tři nejlevnější (a zároveň vizuálně nejotřesnější) pohledy. Rozbuškou je např. fakt, že na hradě je uprostřed srpna moc velké teplo, nebo informace, že další prohlídka vyráží až za deset minut.

Velkou inspirací a něčím jako zdrojem kolektivní terapie je mezi zaměstnanci kulturních objektů literární dílo kastelána Evžena Bočka. Sedmidílná humoreskní sága *Poslední aristokratka* či *Deník kastelána* patrně nejvěrněji, byť je nutno brát díla s určitou nadsázkou, zachycují, jak kulturní památky vnímá určitá část návštěvníků.

„Josef znovu zopakoval svoje tvrzení, že lidi chodí na památky jenom zabíjet čas, protože na televizi se nedá dívat celý den a vydržet s malýma děckama v třípokojovém bytě přes víkend je nemožné.“[2]

Historické objekty zatížené overturismem nejsou sice nějakým českým fenoménem, ale s některými aspekty masové zážitkové turistiky se často setkáme pouze na našem území. Můžeme mluvit např. o tzv. „muflonním“ chování návštěvníků (*muflon* – tj. slangový výraz pro návštěvnici či návštěvníka s tupým pohledem, nezájmem, nerespektující/ho jakékoliv pokyny). Opakem se pak stává už méně rozšířený výraz pro průvodce či průvodkyni – tzv. *„kulturní prostitut/ka“.* Toto ne právě lichotivé označení odráží fakt, že často jediný způsob, jak si získat pozornost muflonů, je vyprávění nepravdivých bájí, historek o bílých paní, benátských kouzelných zrcadlech, stolech z jednoho kusu rybízového dřeva, obrazech malovaných „technikou, že se na vás dívají“ apod. Jedná se o jakési nepsané pravidlo, že každý objekt má svého ducha a má ho, i kdyby neměl. Je to totiž patrně jedna z mála věcí, která v dnešní době zaujme duševně nepřítomný dav.

[2] Evžen BOČEK, *Poslední aristokratka*, Brno: Druhé město 2012.

„Vítám Vás na Krabonoši!“

„Soudruhu, dneska musíme stihnout ještě Macochu! My nejedeme jen tak halabala, my jsme škola! Státní organizace!“

„Tak tohleto, soudruhu, taky není halabala, ale státní hrad Krabonoš. Takže vy si teď nejdřív ze všeho koupíte za státní peníze státní vstupenky z pokladny a ta je zde, prosím.“[3]

Záměr a formální řešení bakalářské práce

Jakkoli jsem se ovšem v uplynulých letech snažila téma zachytit ze sociálně-kritické perspektivy, jistá míra vážnosti, která v malbách zůstávala přítomná, ubírala na celkovém pochopení obsahu. Uvolněním rukopisu, k němuž přispěla volba větších formátů, jistým zjednodušením a zobecněním motivů, kdy v malbách odkazuji nejen k tradičním českým pohádkám, ale i jejich „současným“ variacím, mohu více odkázat nejenom na bizarní stav propagace památek u nás, ale i na naše chování vůči sobě samým a ostatním.

Cílem bakalářské práce je tedy určité propojování minulosti se současností a nastavování zrcadla kultuře turismu v tomto specifickém prostředí. Doufám, že by práce mohly přispět k rozvíření debaty o úpadku zájmu návštěvníků vůči historii objektů.

Výstupem bakalářské práce je autorský cyklus olejomaleb na středoformátových plátnech, který bude při obhajobě prezentován ve výstavním prostoru The Distillery. Jsem si vědoma škály médií, jimiž by zvolenou problematiku bylo možné uchopit snad i výstižněji. V minulých semestrech jsem se snažila podobné téma zpracovat skrz digitální koláže, performance či video. Médium malby je mi ale nejpřirozenější a v kontextu interiérů hradů a zámků, které jsou kolikrát přesyceny obrazy, trefnější. Sáhodlouhé vyjmenovávání jednoho obrazu knížete vedle druhého, které jsou častokrát zámeckou záležitostí, je často oním důvodem nezájmu. Stejně tak vnímám tendence přeplňování interiérů obrazy, o kterých správa objektu kolikrát ani neví, koho představují. I proto vnímám autorský dialog s malbami, které jsou součástí expozic a mohou sloužit jako výchozí body pro rozvinutí dialogu.

“Návštěvníka prý nezajímají:

- Obrazy – 85 %

- Nábytek – 82 %

- Letopočty – 77 %

- Sochy – 76 %

- Architektura – 70 %

- Jména – 68 %

[3] *Kopretiny pro zámeckou paní* [film]. Režie Josef PINKAVA, Československo: 1981. Délka 82 min.

- Nic – 47 %"[4]

Obrazy budou při prezentaci doplněny o smyčku cca šesti minutového audia, které by mělo dokreslit atmosféru jisté groteskności a zároveň nepřímo navést diváka do tohoto specifického prostředí, které se těžko popisuje. Nahrávka bude dabovaná třemi až čtyřmi průvodci, mými kolegy, kteří se budou střídat ve sdělování krátkých nepravdivých faktů či mýtů, které můžeme slyšet na prohlídkách objektů. Tyto poznatky – vymyšlené, časem překroucené a záměrně implementované do průvodcovských komentářů– jsou sesbírány z devíti hradů či zámků, které chci ponechat v anonymitě.[5] Smyčka ovšem zachycuje pouze malou část spektra těchto „pikantních historek".

V malbách navazuji na svou dosavadní tvorbu v oblasti figurální malby. Obrazy jsou obydleny neurčitými postavami, jako jsou kati, princezny, šašci či duchové, které si dost volně upravuji a zasazuji je do současného kontextu turistické památky. Jistá nedomalovanost či nedořečenost obrazů je záměrná – chci jí navodit dojem jakési vágnosti, nejasnosti či rozplývající se historie, kterou nahrazuje sentiment a laciná zábava. Občasná kolážovitost odkazuje k účelovému roubování historie na současnou poptávku návštěvníků či „grafický odpad", kterým jsou objekty často obestřeny. Zároveň do děl implementuji prvky z turistického prostředí (rozcestník, suvenýry, cedule, vizitky apod.), a tím se snažím vést dialog s jejich estetikou. Využívám neakurátní historické kostýmy používané zaměstnanci při tematických okruzích (prohlídka s princeznou, pohádkový okruh) či historických slavnostech, které se stávají jakousi konzumní oslavou nostalgického stesku po středověku.

Kontextualizace a inspirace z oblasti umění

Ve vizuálním vyjadřování založeném prvně na obyčejném vtipu, komice a zesměšňování těchto bizarních výjevů z pokladny, prohlídek atd., jsem přirozeně přešla k alegorickému poukazování na situace, chování a vztah návštěvníků k památkám. Avšak více než odkazy romantismu[6], které jsou citelné v současném umění, vnímám svou tvorbu napojenou vyjadřovacím stylem na období české groteskы[7] sedmdesátých let. Termínem je označována tvorba této doby podnícená totalitou, vychází tedy z jistých specifik, ale je přítomná i v současné tvorbě, byť v méně radikálnější formě. Ve smyslu pozorování a zobrazování každodennosti satirickým způsobem vnímám návaznost své práce např. na tvorbu Michaela

[4] Evžen BOČEK, *Poslední aristokratka*, Brno: Druhé město 2012.

[5] Pro tento způsob dabování jsem se rozhodla až později. Původní myšlenkou bylo shromáždění těchto scén a jejich následné vystřižení z oficiálních audio-průvodců. Po kontaktu se třemi kastelány jsem zjistila, že je to nemožné – objektů s audio-průvodci je na našich památkách velice málo a až na výjimky soukromých objektů vždy prochází pečlivou korekturou odborné veřejnosti, proto jsem se rozhodla vydat cestou ústní lidové slovesnosti.

[6] Viz např. Václav MAGID, „Konceptualismus a romantismus – monstrózní spojení?", *FLASH ART Czech & Slovak Edition*, roč. 6, 2021, č. 19-20, s. 36-39; Václav MAGID, „O NEUCHOPITELNOSTI: V ČEM (NE)SPOČÍVÁ ROMANTISMUS SOUČASNÉHO UMĚNÍ", *Art Antiques*, duben 2022, https://www.artantiques.cz/o-neuchopitelnosti-v-cem-ne-spociva-romantismus-soucasneho-umeni (cit. 15. 4. 2023).

[7] Jana KERHARTOVÁ, *„Česká groteska"*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy 2012. Diplomová práce. Vedoucí práce Jaroslav BLÁHA.

Rittsteina. Blízká je mi jistá melancholie děl a inspirace komiksem u Josefa Bolfa. Inspiraci hledám obecně také v hnutí Bad paintingu či dílech umělců jako Ruprecht von Kaufmann, Werner Tübke, Alexander Tinei, Jehnny Saville, Viktor Pivovarov či Moemi Yamamoto. Z české scény vnímám jako inspiraci Jana Vytisku, Lenku Šimečkovou, Tomáše Jetelu, Kateřinu Rafaelovou či Václava Buchtelíka.

Mě osobně je styl duálního narativu sympatický – na první pohled problematiku vnímání hradu návštěvníky zobrazuji z jistého komického nadhledu, uplatňuji nadsázku a komické prvky, je to vlastně veselé a vtipné, do té doby, než si opět připomenu, jak je ten obecný nezájem veřejnosti vlastně smutný. Přítomná je i v mé tvorbě jistá nahodilost a volnost, kterou obrazy vznikají.

Vedle výtvarného umění je důležitou referencí pro mou malbu komiks – díla jako Sandman, The Unwritten, The Crow či The Umbrella Academy na mou práci měla vliv od malička. Často vědomě či nevědomě využívám „okénkových“ či kolážových kompozic a více kresebného rukopisu. Skrze tematiku hradů, bájí napojenou na sarkastické komentování přítomnosti vnímám jistou paralelu i s kreslenými vtipy a komiksy autorského dua Jiří Winter-Neprakta a Miloslav Švandrlík.

OBRAZOVÁ ČÁST

Zdrhni!, olej na plátně, 140 × 170 cm, 2023

To musí bejt cool, bejt kastelán, olej na plátně, 170 × 150 cm, 2023

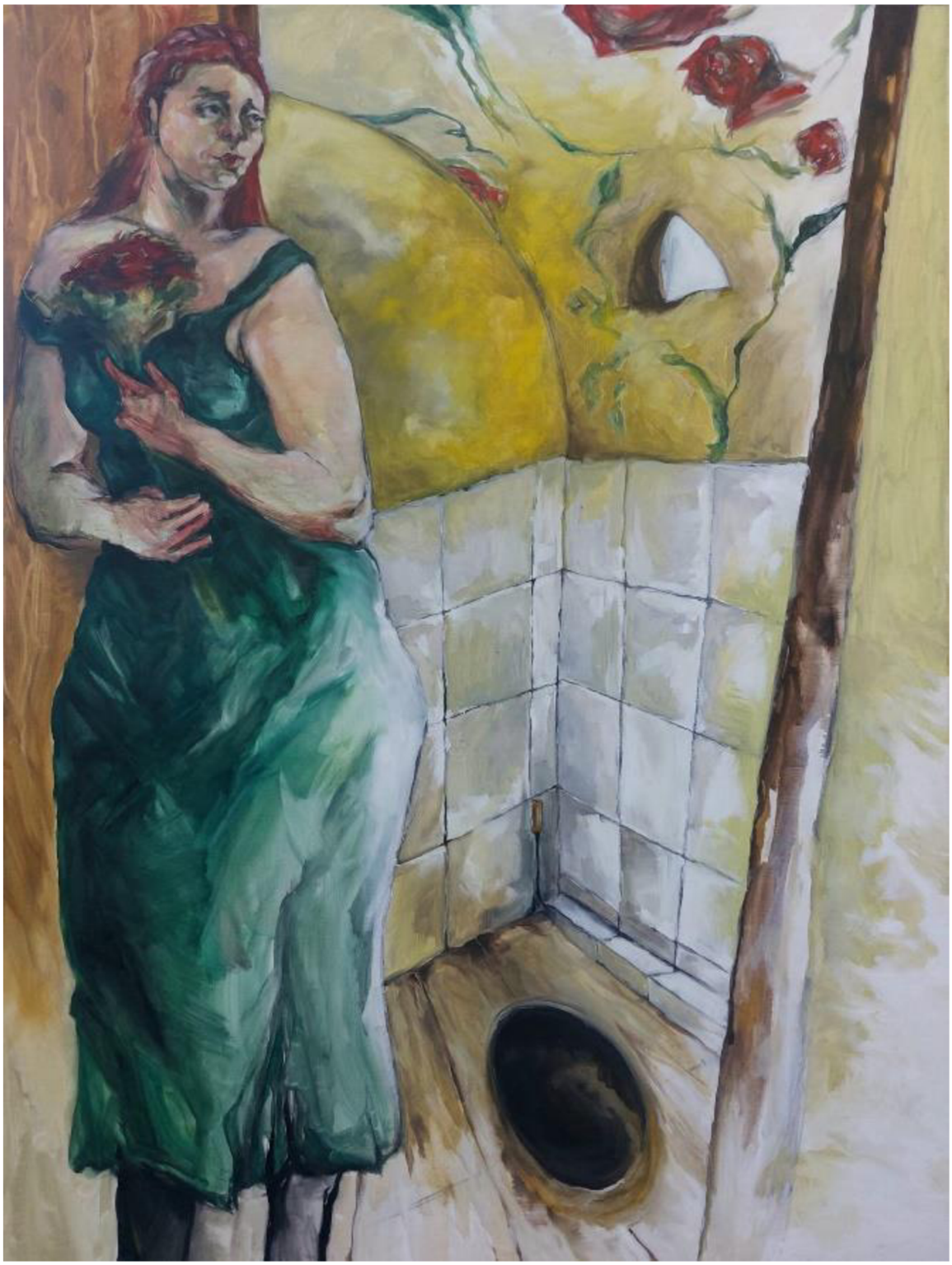

Haha výsernice, olej na plátně, 160 × 120 cm, 2023

Klaun tušení neměl, jak zahynul král, olej na plátně, 160 × 140 cm, 2023

Až za 15 minut??!, olej na plátně, 120 × 90 cm, 2023

Turistická známka No. 150, olej na plátně, 150 × 120 cm, 2023

Pivo za pade > cokoliv, olej na plátně, 120 × 140 cm, 2023

Achjo už dou, diptych, olej na plátně, 95 × 140 cm, 2023

Ne, tady nestraší, jsem tu už 300 let a zatím jsem nic neviděl, olej na plátně, 170 × 150 cm, 2023